

Europos ekonomikos ir socialinių reikalų komiteto nuomonė dėl euro perspektyvų praėjus dešimčiai metų nuo jo įvedimo. Europos Sąjungos ekonomikos bei politikos ateitis ir nauja Sutartis (nuomonė savo iniciatyva)

(2013/C 271/02)

Pranešėjas **Carmelo CEDRONE**

Europos ekonomikos ir socialinių reikalų komitetas, vadovaudamasis Darbo tvarkos taisyklių 29 straipsnio 2 dalimi, 2012 m. liepos 12 d. nusprendė parengti nuomonę savo iniciatyva dėl

Euro perspektyvų praėjus dešimčiai metų nuo jo įvedimo. Europos Sąjungos ekonomikos bei politikos ateitis ir nauja Sutartis.

Ekonominės ir pinigų sąjungos, ekonominės ir socialinės sanglaudos skyrius, kuris buvo atsakingas už Komiteto parengiamąjį darbą šiuo klausimu, 2013 m. balandžio 4 d. priėmė savo nuomonę.

490-ojoje plenarinėje sesijoje, įvykusioje 2013 m. gegužės 22–23 d. (2013 m. gegužės 22 d. posėdis), Europos ekonomikos ir socialinių reikalų komitetas priėmė šią nuomonę 134 nariams balsavus už, 27 – prieš ir 22 susilaikius.

1. Išvados ir pasiūlymai dėl euro ateities

1.1 EESRK mano, kad euro įvedimas ir ekonominės ir pinigų sąjungos (EPS) kūrimas buvo svarbiausias Europos nueito kelio etapas. Tai buvo numatyta Sąjungos strateginiame plane, atspindinčiame EAPB sutarties ir Romos sutarties įkvėptą viziją. Šiam uždaviniui prireikė daug pastangų ir ryžto, tai buvo investicija į ateitį, suteikusi daug vilčių, nes buvo tvirtai tikima, kad stipri bendra valiuta padės įveikti visas likusias kliūtis, trukdančias baigti kurti ekonominę ir pinigų sąjungą ir visišką politinę sąjungą taip, kaip reikia. Eurais tebėra viso to pagrindas.

1.2 Tačiau praėjus dvidešimčiai metų, turime pripažinti, kad neįvyko tai, ko buvo tikėtasi: galbūt todėl, kad per visą šį ilgą laikotarpį euras nepatyrė nei didelių išorinių, nei vidinių sukrėtimų, galbūt dėl šiandien tebesitęsiančio Europos šalių kreditorių ir šalių skolininkų tarpusavio nepasitikėjimo, kuris savo ruožtu lemia sanglaudos trūkumą ir skatina nepasitikėjimą vyriausybėmis. Visiems patiko mėgautis ramiu gyvenimu ir gerove, rodėsi, viskas klostosi sklandžiai, tačiau tai tebuvo apgaulinga ramybė. Prasidėjusi, ir Europos Sąjungos neaplenkusi, tarptautinė ekonomikos ir finansų krizė privertė sunerimti ir atskleidė **EPS struktūros** trūkumus ir **prieštaravimus**, dėl kurių euras prarado patrauklumą. Pradžioje manyta, kad EPS veikimui užtikrinti pakaks keleto „apskaitos taisyklių“, pavyzdžiui, stabilumo pakto, tačiau paaiškėjo, kad problemos yra ne techninės, o ekonominės ir politinės.

1.3 EESRK pripažįsta stabilumo svarbą. Tačiau stabilumas turi būti siejamas ne tik su kainomis ir ekonomikos ir finansų institucijomis, bet ir su politika bei socialinėmis sąlygomis. Piliėčiai visai pagrįstai mano, jog neteisinga, kad būtent jiems, o ne svarbiausiems krizės kaltininkams – bankams, tenka didžiausia krizės padarinių našta, t. y. skolų grąžinimas. EESRK įsitikinęs, kad griežtas taupymas nėra ilgalaikis politinis sprendimas. Be kita ko, kai kuriose šalyse taupymo ribos jau viršytos.

1.4 Todėl EESRK mano, kad bendra valiuta bus tvari tik tuo atveju, jei pavyks pasiekti euro zonos šalių ekonominių pajėgumų konvergenciją ir sustiprinti bendrą konkurencingumą, tačiau šioms tikslams pasiekti būtinos ir ekonominės, ir politinės pastangos. Nepakanka tik laikinos priežiūros. Jau dabar būtina padaryti kokybinį šuolį ir susieti ne tik valiutą ir ekonomiką, bet ir bendrą politiką, suverenitetą, žmogiškuosius išteklius ir gebėjimus plėtoti Europos tautų dialogą. Siekiant atgaivinti ekonomikos augimą ir darbo vietų kūrimą ir sugrąžinti tikėjimą euro privalumais (o ne trūkumais), būtina didesnė politinė integracija, ir socialinė rinkos ekonomika ir mažiau diržizmo.

1.5 Šioje nuomonėje akivaizdžiai parodyta, kad EESRK pasiūlymai yra iniciatyvūs, tuo tarpu Komisijos ir Tarybos pasiūlymai krizės problemoms spręsti yra veikiau reaktyvūs. Pavyzdžiui, *Sutartyje dėl stabilumo, koordinavimo ir valdymo* pabrėžiamas stabilumas, tačiau nesiūloma bendrų finansinių priemonių ekonomikos atgaivinimui ir užimtumui skatinti, panašiai ir Susitarimą dėl bendro priežiūros mechanizmo (BPM) galima vertinti kaip svarbų žingsnį, nors ir nėra patikimo ir konkretaus ES politikos veiksmų plano. Europa turi vėl pradėti kurti gerovę, kad galėtų visiems vienodai paskirstyti jos vaisius. Tai geriausias būdas nepasitenkinimui mažinti. Griežto taupymo priemonės nėra vienintelė išeitis.

1.6 EESRK jau ne kartą prašė ir šioje nuomonėje pakartoja prašymą įvertinti tikrąją euro ir Europos padėtį siekiant juos išsaugoti, ištirti jų politines ir ekonomines galimybes, laimėjimus ir praradimus, nurodyti tuos, kurie atsakingi už dabartinę padėtį, taip pat ragina imtis skubių veiksmų, nes nebegalima švaistyti laiko skambioms kalboms, išsisukinėjimams ir prasimanymams. Tai vienintelis būdas išvengti jau kurį laiką silpnėjančios Europos griūties. Todėl nereikėtų kaltinti populizmu tų, kurie nepitaria primestam pasiaukojimui. Europa turi atsisakyti arogancijos ir išmokti atidžiai klausytis.

Pasiūlymai, kaip baigti kurti ekonominę ir pinigų sąjungą. Trūkstamos grandys

Ekonomika

1.7 EESRK mano, kad geriausias būdas baigti kurti EPS, išvengti recesijos, sumažinti valstybių skolas ir stabilizuoti jų biudžetus – tai pakeisti principą, kuriuo grindžiama dabartinė ES ekonomika (stabilumas augimui skatinti), kitais žodžiais tariant, pagrindinis tikslas turėtų būti augimas, o ne griežtas taupymas, todėl reikėtų, įtraukiant socialinius partnerius, raginti sudaryti naują **paktą dėl augimo, užimtumo ir stabilumo (tarpusavio) skatinimo** (augimas stabilumui užtikrinti). Komitetas įsitikinęs, kad:

- i) ekonomikos atgaivinimo reikėtų siekti ne tik pinigų politika (pavyzdžiui, užtikrinti pakankamą bankų sektoriaus likvidumą, taikyti žemas palūkanų normas) ir mokesčių politika (šiuo metu šios politikos priemonės ribotos, atsižvelgiant į tai, kad daugelyje valstybių būtinas biudžeto konsolidavimas). Šiuo tikslu taip pat reikia daugiau investuoti į alternatyvių energijos išteklių sektorių, aplinkosaugą ir numatyti daugiau **socialinių investicijų** ir tokiu būdu paskatinti privačiojo sektoriaus investicinių produktų ir paslaugų paklausą, atitinkančią namų ūkių poreikius;
- ii) taikant tokį metodą galima **sumažinti labai išaugusį nedarbo lygį ir gauti mokestinių pajamų**, o tai padėtų sumažinti valstybių skolas ir biudžeto deficitą;
- iii) šios investicijos neturėtų būti finansuojamos taikant vienintelį principą „surinkti kuo daugiau mokesčių ir išleisti kuo daugiau viešųjų lėšų“, reikėtų taip pat **leisti obligacijas, kurios pritrauktų pasaulines perteklines santaupas, kurioms panaudoti trūksta investicinių galimybių**, ir taip skatinti ekonomikos augimą Europos Sąjungoje ir pasaulyje: augimui paskatą suteiktų finansuojamų projektų rentabilumas, o ne biudžeto lėšų perkėlimai tarp valstybių narių;
- iv) visų pirma reikėtų **stiprinti įmonių**, ypač MVĮ, **finansinius pajėgumus**, turint omenyje tai, kad šiuo metu daugeliui jų gresia išnykimas, kadangi jos negali iš bankų gauti pakankamai paskolų medžiagoms ir įrangai įsigyti, dar ir todėl, kad MVĮ paskolas suteikiantiems bankams centriniai bankai kelia pernelyg didelius reikalavimus dėl garantijų;
- v) būtina nedelsiant imtis priemonių viešosioms investicijoms, kuriomis siekiama ekonomikos augimo, skatinti neįtraukiant jų į balansą ir, kol bus pradėtos leisti euroobligacijos ⁽¹⁾, taikyti „subalansuoto biudžeto taisyklę“, t. y. bendrų

taisyklių, kuriomis atsižvelgiama ir į šalies privačiojo sektoriaus įsiskolinimo lygį, sistemą.

1.8 Būtina **simetriškai** įgyvendinti **įvairių sričių politiką** siekiant užtikrinti **tvarų eurą** ir sumažinti šalių ekonominius skirtumus, šiuo tikslu parengti solidarų planą dėl investicinių išteklių perkėlimo į ekonomiškai silpnėsnes šalis, taip pat įgyvendinti tikslinius projektus, prireikus numatyti mokesčių perkėlimą ir susieti darbo rinką su socialine politika. Kitaip tariant, būtina simetriškai reguliuoti bendrus žlungančių bankų gelbėjimo fondus, Europos indelių draudimą, Sąjungos obligacijas, euroobligacijas, bendrą ES užsienio prekybos deficito mažinimo politiką ir t. t. (sukurti bendrą kompensacijų ar prisitaikymo fondą);

1.9 Reikėtų **sukurti ES ekonomikos valdymo instituciją**, atsisakyti dabartinio neefektyvaus politikos koordinavimo metodo ir reformuoti euro grupę, kad ji taptų balsų dauguma sprendimus priimančia, eurui atstovaujančia organizacija. Daugiau nebegalima turėti pinigų ir bankų sąjungų ir vykdyti skirtingą ekonomikos politiką. Bendras valdymas (kaip pavyzdžiui, fiskalinio susitarimo atveju) makro ir mikro lygmeniu (pavyzdžiui, sudaryti pramonės susitarimą) gali suteikti naują postūmį ekonomikos ir mokesčių politikai ir būti naudingas augimui, užimtumui ir socialinei įtraukčiai.

1.10 Reikėtų **bendro** euro zonos **biudžeto** ir, žinoma, taikyti bendras taisykles, suderinti prekybos politiką ir šiuo metu labai skirtingus mokėjimų balansus, vykdyti fiskalinio konsolidavimo politiką pagrindinį dėmesį skiriant multiplikatorių struktūrai, kad būtų pakankamai išteklių ekonomikos augimui ir užimtumui skatinti, taip pat būtina pradėti reformas, kurios leistų didinti silpnėsnių šalių našumą ⁽²⁾.

1.10.1 Vis dėlto, geriausias sprendimas, kuris leistų sumažinti dabartinių griežto taupymo priemonių skaičių ir (arba) jas sušvelninti labiausiai įsiskolinusiose šalyse – tai skatinti paklausą šalyse kreditorėse. Valstybės narės turėtų tuo pačiu metu spręsti skolos problemas ir vykdyti struktūrines reformas, o ES turėtų parengti konkretų solidarų planą augimui skatinti, užimtumui didinti ir socialiniam teisingumui stiprinti. Ekonomikos nuosmukio laikotarpiu neturėtų būti taikomos dar ir griežtos taupymo priemonės, kaip daroma ES: bandymas per kreditų krizę mažinti skolą yra žalingas ekonomikai.

Pinigai ir finansai

1.11 Būtina sistema, įskaitant pinigų politikos priemones, kuri padėtų taisyti klaidas ir šalinti trūkumus reformas vykdančiose šalyse, taip pat mažinti euro zonos šalių ekonominius skirtumus ir neatitikimus.

⁽¹⁾ OL C 143, 2012 5 22, p. 10.

⁽²⁾ OL C 133, 2013 5 9, p. 44.

1.12 **Europos Centrinis Bankas** (ECB) taip pat nukentėjo nuo EPS trūkumų. ECB laikydamasis Sutarties „privalėjo“ taikyti **bendrą – beveik federalinę – monetarinę politiką, nepaisant skirtingos šalių ekonomikos** ir didelių tarpusavio neatitikimų. Todėl, kaip minėta pirmiau, reikėjo ir tebereikia imtis ES taisomųjų priemonių. Jos leidžia išvengti pernelyg didelės rizikos ir užtikrina veiksmingesnius ir teisingesnius ECB veiksmus, skirtus stabilizuoti kainas, sumažinti iškraipymus ir pusiausvyros sutrikimus, kurių nepanaikinus gali kilti pavojus bendros valiutos išlikimui, kaip atsitiko per paskutinįjį valstybių skolos krizės etapą, kai išgelbėjo tik ryžtingi ECB valdybos sprendimai. Šie veiksmai taip pat būtini ir ekonominei integracijai, kuri vyksta lėčiau nei monetarinė integracija, bent jau iki tol, kol bus išspręstas dabartinių ECB įgaliojimų ir ES politikos trūkumų klausimas.

1.12.1 Šiuo metu ECB vaidmuo pernelyg silpnas. Kad galėtų geriau atlikti savo vaidmenį ir veikti vienodomis sąlygomis, ECB turėtų vykdyti tokias pačias funkcijas ir turėti tokius pačius įgaliojimus, įskaitant paskutinio skolintojo funkciją, kaip ir JAV Federalinė rezervų sistema. Taigi, ECB turėtų būti suteikti visi įgaliojimai, kad prireikus jis galėtų atlikti ir augimo skatin-
tojo vaidmenį.

1.12.2 Šiuo metu aktyviai vyksta centrinių bankų diskusijos dėl ekonomikos augimo atgaivinimo strategijos. Tęsiama sena diskusija dėl sąsajų, siejančių griežtą taupymą ir augimą, taigi infliaciją ir augimą, taip pat augimą ir užimtumą. Pavyzdžiui, vykdydama savo įgaliojimus sumažinti nedarbo lygį 6 proc. Federalinė rezervų sistema į rinką išleidžia 85 mlrd. JAV dolerių per mėnesį (tokią pačią politiką būtų pasirengęs vykdyti ir Anglijos bankas). Taigi neturėdamas nurodymų jam duodančios vyriausybės ir biudžeto ECB yra silpnesnis už kitus centrinius bankus. Ši sąlyga yra svarbi ir valiutų santykių kontrolei užtikrinti. ECB taip pat turėtų būti atsakingas už valiutų keitimo kurso politiką; pagal Sutartį tik Taryba turi teisę sudaryti oficialius susitarimus dėl euro ir ES nepriklausančių šalių valiutų keitimo kurso.

1.12.3 **Skola** – tai dar vienas ekonominei ir pinigų sąjungai svarbus klausimas. Šia tema EESRK jau yra pateikęs konkretų pasiūlymą nurašyti 60 proc. valstybių skolos ir taip išvengti spekuliacijos rinkoje poveikio euro zonai⁽³⁾. Akivaizdu, kad baigus kurti ekonominę ir pinigų sąjungą ir sudarius bendrą euro zonos biudžetą, atsirastų galimybė leisti įvairių rūšių bendras obligacijas (žinoma, bendro euro zonos biudžeto lėšomis).

1.13 Kalbant apie bendrą finansų ir bankų sistemą, EESRK mano, kad reikėtų per reikiamą laikotarpį (kuris turėtų būti trumpas) baigti derinti ES sukurtų su šiomis sistemomis susijusių priemonių aspektus⁽⁴⁾. Šios priemonės yra vienos

svarbesnių ir veiksmingesnių siekiant baigti kurti stabilią EPS ir vidaus rinką.

Politika ir institucijos

1.14 Nors atrodytų, kad „federalinis modelis“ mums labiau tinka, EESRK mano, kad ateityje ES ir jos institucijos turėtų atsakyti „ideologiniu modeliu“ grindžiamų sistemų ir pačios Europos idėjos išsaugojimo vardan sutelkti dėmesį į praktinius ir esminius klausimus. Pagrindinis Europos tikslas turėtų būti žmonių interesai bei solidarumas ir būtent tai turi būti ekonomikos varomoji jėga, o ne priešingai. Privalome jau dabar pradėti kurti **politinę, socialinę ir ekonominę sąjungą**. Tarybos pastangos imtis šio darbo, nors ir sveikintinos, tačiau nepakankamai ryžtingos ir per menkos. Solidarumo labai reikėtų atsakyti egoizmo, Europą užvaldžiusių utopinių interesų, sustabdyti arba sušvelninti griežto taupymo politiką, kad pagerėtų padėtis, o įgyvendinamomis iniciatyvomis visų pirma skatinti užimtumą ir ekonomikos augimą.

1.15 Norint baigti kurti EPS ir įgyvendinti pirmiau pateiktus pasiūlymus, reikėtų siekti socialinės ir **politinės sąjungos**. Sprendimų priėmimo procesas turi tapti demokratiškesnis (balsų dauguma) ir skaidresnis siekiant pozityvios ir tolygios integracijos, laikytis bendro suvereniteto principų ir tokiu būdu sumažinti integracijos proceso skirtumus. Toks sprendimas užtikrintų vieningą ES nuomonę tarptautinėse organizacijose.

1.16 **Naujoji sutartis**. EESRK mano, kad daugumą nuomonėje pateiktų ekonominių pasiūlymų galima įgyvendinti nekeičiant Sutarties. Prireikus, pasiūlymams pritariantis šalis gali stiprindamos bendradarbiavimą imtis bendrų veiksmų (pavyzdžiui, priimant Fiskalinį susitarimą), taip būtų galima sparčiau siekti pažangos ir išvengti Europos Sąjungos galimos dezintegracijos rizikos iškilus naujiems išoriniams sunkumams ir toliau taikant griežto taupymo politiką. Dar viena tvirtesnės integracijos galimybė – suteikti platesnius įgaliojimus naujai išrinktam Europos Parlamentui, dėl kurio pasiūlymų galėtų taip pat būti rengiami visuotiniai referendumai vienu metu visose suinteresuotose šalyse.

Tarptautinis aspektas

1.17 Pastarojo meto įvykiai Europoje neabejotinai **turi tarptautinių pasekmių**, o Europai savo ruožtu poveikį daro tarptautinio masto įvykiai. Todėl būtinos veiksmingesnės tarptautinės struktūros, kurioms būtų suteikti didesni įgaliojimai priimti sprendimus, kad būtų galima stiprinti **pasaulinį valdymą**. Tarptautinėje arenoje ES, bent jau euro zonos valstybės narės, turėtų laikytis bendros pozicijos. Visų pirma, siekiant pasaulinio vystymosi, Didžiajam dvidešimtuokui (G20) turėtų būti sudaryta galimybė įsteigti „Ekonomikos ir socialinių reikalų komitetą“ ir veikti taikant fiskalines paskatas.

⁽³⁾ OL C 143, 2012 5 22, p. 10.

⁽⁴⁾ OL C 44, 2013 2 15, p. 68, ir OL C 11, 2013 1 15, p. 34.

1.18 Vis dėlto, tik nauja, darnesnė ir demokratiškesnė politinė sistema ir geresnis vidaus valdymas suteiks ES galimybę veiksmingiau tvarkyti išorės reikalus ir laikytis vieningos pozicijos tarptautiniu lygmeniu. Tai visų pirma pasakytina apie valiutų kursą, kuris svarbus siekiant išvengti žalos ES ekonomikai, ir apie pasaulinius ekonominius santykius, visų pirma su besivystančiomis šalimis.

1.19 Apibendrinant pateikiame šiuos keturis pasiūlymus euro sistemai baigti kurti:

- i) užtikrinti ES ekonomikos valdymą (augimui, užimtumui, ekonominei ir socialinei sanglaudai skatinti); sudaryti bendrą euro zonos biudžetą ir mažinti euro zonos valstybių ekonomikos skirtumus,
- ii) užtikrinti monetarinį ir finansinį valdymą: sustiprinti ECB įgaliojimus, baigti kurti finansų ir bankų sektoriaus vidaus rinką,
- iii) sukurti politinę ir socialinę sąjungą,
- iv) stiprinti tarptautinį ES vaidmenį ir pasaulinį valdymą.

2. Įžanga

2.1 Šiuo metu ES išgyvena labai sudėtingą ir pavojingą laikotarpį, kurio neigiamų padarinių mastas gali būti gerokai didesnis nei dabartinės ekonominės ir socialinės pasekmės. Komiteto nuomonėje savo iniciatyva iškeliami įvairūs klausimai: Sutartyje jau nustatytų ekonominės ir socialinės sanglaudos įpareigojimų vykdymas, nauja ekonomikos ir pinigų politika augimui ir užimtumui skatinti, iniciatyvesnė inovacijų politika, MVĮ skirto Europos rizikos kapitalo fondo kūrimas, galiausiai, darbas ES ateities labui ⁽⁵⁾.

2.2 Europos Sąjungos neaplenkiantys didžiuliai ekonominiai interesai užuot vieniję, priešingai – skatina nesutarimus. Dėl šios padėties nereikėtų kaltinti euro ⁽⁶⁾. Euras – tai ilgą laiką likimo valiai palikta valiuta, kuri vis dar laukia, kad „suinteresuotosios šalys“ (vyriausybės) ja pasirūpintų.

2.3 EESRK tenka pareiga spręsti šį uždavinį, kalbėti atvirai, skaidriai ir įžvalgiai, įvertinant riziką ir prieštaravimų mastą,

tačiau neslepiant tikrosios padėties. Šios nuomonės tikslas – parodyti Komiteto pasiryžimą aktyviai ir besąlygiškai padėti baigti kurti EPS ir įveikti krizę, ginti Europos Sąjungos ir visų pirma labiausiai nuo dabartinės krizės kenčiančios euro zonos šalių darbuotojų, įmonių ir piliečių interesus.

3. Maastrichto sutartis: pinigų ir sanglaudos politika

3.1 Pinigų sąjunga

3.1.1 Bendrą valiutą įsivesti būtų paranku toms šalims, kurios yra veikiamos simetrinių sukrėtimų arba kurios turi mechanizmus asimetriniams sukrėtimams atlaikyti. Empiriniai tyrimai rodo, kad asimetrinių sukrėtimų tikimybė Europoje didesnė nei JAV. Žinoma, ECB bendra pinigų politika, kurios pagrindinis uždavinys – išlaikyti kainų stabilumą pinigų sąjungoje, negali reaguoti į asimetrinius sukrėtimus pavienėse euro zonos šalyse. Dėl šios priežasties reikalingas kitas, veiksmingesnis mechanizmas šiems sukrėtimams įveikti. Kuo mažesnis gamybos veiksmų mobilumas, kuo uždaresnė nacionalinė ekonomika, kuo mažiau suderinti ekonominiai ciklai, kuo mažesnė gamybos įvairovė ir finansų integracija, kuo žemesnis tarpusavio prekybos lygis, kuo nelankstesnė darbo rinka ir kuo didesni valstybių narių ekonomikos infliacijos skirtumai, tuo mažiau ECB bendra pinigų politika yra tinkama euro zonos narėms. Kuo prasčiau veikia prisitaikymo mechanizmai, kurie turi sumažinti neigiamą asimetrinių sukrėtimų poveikį (kainų ir darbo užmokesčio lankstumas, darbo jėgos ir kapitalo judėjimas visoje ES arba mokesčių federalizmas), tuo sunkiau bus šaliai netekus savo pinigų politikos.

3.1.2 Ekonominė ir pinigų sąjunga ko gero yra svarbiausias, tačiau ne vienintelis Maastrichto sutarties ramsis. Griuvus Berlyno sienai, pagrindinis įvėpimo šaltinis šiai sąjungai sukurti buvo daugiau politiniai, o ne vien tik ekonominiai motyvai. Daugelis šalių su nuostaba, tačiau abejingai stebėjo naująjį projektą, taip pat beveik iš kart prasidėjusį Rytų Vokietijos prijungimą ir *Deutsche Bundesbank* garantiją Rytų Vokietijos markę prilyginti Vakarų Vokietijos markei (keitimas kursu 1: 1). Buvo nuspręsta atidėti EPS kūrimą, kuris kurstė galiausiai nepasiteisinusius bendrus lūkesčius, kad pinigų sąjunga padės pasiekti ir politinę sąjungą, o euras taps paskata federalinei Europai. Deja, taip neįvyko.

3.1.3 Buvo tikimasi, kad sąjunga eurui užtikrins ne tik saugumą ir galimybę kalbėti vienu balsu, bet ir užpildys visas trūkstamas grandis. Manyta, kad sistemos veikimui užtikrinti pakaks keleto taisyklių, pavyzdžiui, Stabilumo pakto su sutartiniais parametrais, o griežta savikontrolė buvo laikoma patikimu veiklos metodu, tačiau ji nepateisino lūkesčių. Be to, Europos Centrinio Banko įgaliojimai yra vienkrypčiai ir labiau apriboti, palyginti su kitų centrinių bankų įgaliojimais. Šie prieštaravimai tapo akivaizdūs prasidėjus finansų krizei, į kurią ES sureagavo labai pavėluotai, vėliau juos dar labiau pagilino valstybių skolos krizė, dėl kurios bendra valiuta prarado jos egzistavimo pradžioje pranašautą šlovę ir stebuklingą galią. Euras neteko patrauklumo ir šiandien yra veikiau vertinamas kaip grėsmė ar užslėptas griežtos taupymo politikos argumentas.

⁽⁵⁾ OL C 143, 2012 5 22, p. 10

⁽⁶⁾ Helmut Schmidt teigimu: „Visos pastarojo meto diskusijos ir straipsniai dėl tariamos euro krizės yra tik tauškalai“.

3.2 Tokia politika kelia grėsmę **ekonominei ir socialinei sanglaudai**, kitam Suvestinio Europos akto ir Maastrichto sutarties, kurioje iškeliamas ES tikslas siekti **aukšto užimtumo ir gyvenimo lygio**, ramsčiui. Dėl dabartinės krizės padarinių ši tikslą teko išbraukti iš Europos darbotvarkės. Neseniai jis vėl į ją buvo įtrauktas (bent jau teoriškai), tačiau nenumatytos veiklos priemonės jam pasiekti, taigi nėra jokio konkretaus poveikio realiajai ekonomikai ir užimtumui.

4. Pirmieji dešimt euro gyvavimo metų

4.1 Nauda

4.1.1 Vertinant iš monetarinės perspektyvos iki 2008 m., EPS veikė gana sklandžiai visose euro zonos valstybėse narėse: prekybos sąlygos tapo palankesnės, išnyko valiutų kurso rizika ir konkurencinė devalvacija, stabilizavosi kainos (vidutinė metinė infliacija siekė 2,03 proc., išskyrus didelius svyravimus kai kuriose šalyse perėjimo iš vienos sistemos į kitą laikotarpiu), sumažėjo ir suvienodėjo skolos palūkanų normos (net iki 2009 m.), augo ekonomika ir didėjo užimtumas (sukurta 14,5 mln. naujų darbo vietų)⁽⁷⁾, pasiektas einamųjų sąskaitų balansas, skolos ir BVP santykis tapo mažesnis nei Japonijoje ir JAV, išlaikytas pastovus euro ir JAV dolerio keitimo kursas (apie 30 proc. aukštesnis) dėl silpnesnės kai kurių šalių ekonomikos.

4.1.2 Toks būtų bendros padėties įvertinimas. Tačiau vertinant kiekvieną šalį atskirai, padėtis skiriasi. Eurus naudingiausias buvo toms šalims, kurių ekonomikos rodikliai buvo panaudoti kaip euro pirminiai parametrai: jose greičiau augo ekonomika ir kilo našumas, todėl padidėjo jų eksporto apimtys (vien tik Vokietijoje nuo 2 000 m. iki šių dienų eksporto vertė siekia 2 000 mlrd. JAV dolerių) ir atitinkamai sutvirtėjo mokėjimų balansas⁽⁸⁾, tuo tarpu kitoms šalims euras buvo tik iš dalies naudingas ir (arba) netgi visiškai nenaudingas, visų pirma dėl to, kad bendra valiutos sistema buvo nesuderinta ir deficitą turinčios šalys buvo priverstos atlikti koregavimus, kurių neturėjo daryti perteklių turinčios šalys. Taip pat reiktų atsižvelgti į skirtingus šalių sprendimus prisitaikyti prie sąlygų, susidariusių dėl euro įvedimo.

4.2 Sąnaudos

4.2.1 Reiktų įvertinti sąnaudas, susijusias su šalių konkurencingumo skirtumais, jų savarankiškumo susilpnėjimu makroekonominės politikos srityje, valiutų keitimo kursu, konkurencine devalvacija ir pan.

⁽⁷⁾ Nors palūkanų normos buvo skirtingos (2001–2006 m. augimas vidutiniškai siekė 1,6 proc.), trijose ne euro zonos 15 ES valstybių narių augimas buvo 2,3 proc. Be to, nedarbas šiose šalyse buvo 3 proc. žemesnis, palyginti su euro zonos šalimis.

⁽⁸⁾ Helmut Schmidt žodžiais: „Vienų perteklius reiškia kitų deficitą. O vienu kreditai, kitiems yra skolos“.

4.2.2 Prasidėjus krizei, dėl nebaigtos kurti tinkamos EPS patirta kitų sąnaudų, pavyzdžiui, susijusių su bankų išipareigojimų perkėlimu valstybių biudžetams, išaugusia skola, dar didesniais sunkumais labiausiai išiskolinusiose šalyse. Sąjunga pasidalijo į dvi stovyklas: šalių kreditorių ir besiskolinančių šalių, pastarosios vis labiau panašėja į trečiojo pasaulio šalis. Iš tiesų, šalys kreditorės gilina skurdą pietiniuose regionuose, tačiau ne tik juose, ir padeda turtėti šiauriniams regionams. Pakanka priminti Vokietijos perteklines lėšas, kurios buvo sukauptos tikrai ne dėl euro zonoje vykdytos vidaus apskaitos (nes tokiu atveju ES biudžetas būtų subalansuotas), o dėl užsienyje sukaupto perviršio, kurio būta tokio didelio, kad ilgai pačioje Vokietijoje galėtų kilti jos ekonomikai pavojinga finansinė grėsmė.

4.3 Trūkumai

4.3.1 Esama daug įvairių struktūrinių problemų ir pinigų valdymo sistemos trūkumų: Augimo ir stabilumo paktu nustatytos ribos, kuriuos kai kurios šalys (Vokietija, Prancūzija ir Italija) bandė panaikinti, kai dėl jų joms kilo problemų, nepakankama našumo rodiklių stebėseną, krizės valdymo priemonių trūkumas, euro zonos išsaugojimo sąnaudos, ekonominis šalių disbalansas, fiskalinio ir biudžetinio šalių suvereniteto išsaugojimas.

4.3.2 Tačiau valiutos kurso rizika ir konkurencinė devalvacija tarp euro zonos valstybių ir jai nepriklausančių šalių, visų pirma Jungtinės Karalystės, neišnyko, taigi per sąlyginai trumpą laikotarpį gali labai sumažėti valiutų (svaro sterlingų ir euro) keitimo kursas, o tai savo ruožtu pažeistų vienodas konkurencijos sąlygas, kurių, kaip teigiama, turėtų būti laikomasi bendrojoje rinkoje.

4.3.3 Didžiausia ekonomikos problema – dar iki 2000 m. susiformavęs ekonominis disbalansas. Dėl šio disbalanso nukentėjo silpniausios šalys, nes jis paskatino tiesioginę prasmę „nesimetriškus“ sukrėtimus, kurių svarbiausia priežastis tapo masinis kapitalo srautas į Vokietiją. ECB nepajėgė šiuo metu turimomis priemonėmis įveikti tokio pobūdžio nesimetriškų sukrėtimų. Tai dar viena tarptautinių aplinkybių nulemta problema, kuri išryškėjo tik prasidėjus finansų krizei⁽⁹⁾.

4.3.4 Tačiau pati didžiausia klaida buvo manyti, kad galima turėti bendrą valiutą ir išlaikyti visišką valstybių narių suverenitetą, ne tik biudžeto, bet ir ypač savarankiško skolos valdymo srityje, taip pat leisti turėti savo nacionalines bankų ir finansinę sistemas bei stebėsenos sistemą.

⁽⁹⁾ OL C 255, 2010 9 22, p. 10 ir OL C 143, 2012 5 22, p. 10.

4.3.5 Galiausiai, reikėtų nurodyti sunkiausią politinę klaidą: sukurtas euras, tačiau nepastatyti „euro namai“ ir nesudaryta galimybė eurui kalbėti „vienu balsu“, nepaisant pavienių ECB pastangų užpildyti šias spragas. Taigi ECB, užuot likęs nepriklausomas, kaip deklaruojama Sutartyje, pakeitė savo vaidmenį ir, norėdamas padėti išvengti žalos bendrai valiutai ir pačiai Sąjungai, ėmėsi politiko vaidmens⁽¹⁰⁾, visai taip pat, kaip augimo laikotarpiu išryškėjo stipriausios šalies atliekamas vaidmuo.

4.3.6 Tačiau EESRK mano, kad euras taps tvaria valiuta tik tuo atveju, jei euro zonos šalys pasieks panašių ekonominės veiklos rezultatų, kurie leistų užtikrinti tolygesnį jų augimą, ir jei bus sukurta politinė sąjunga, kuri padėtų sušvelninti skirtumus, kadangi **problema** iš esmės yra susijusi ne su **apskaita, bet su politika**, įskaitant demokratijos klausimą, taigi ir vienodą balsų paskirstymą sprendimus priimančiose struktūrose. Todėl pagrindinį dėmesį skirdami tik ekonominiam aspektui, t. y. „skaičiams“, puoselėsime nepagrįstas viltis ir vėl padarysime klaidą, o jos jau nebegalime sau leisti.

5. Tarptautinis kontekstas

5.1 Pastarojo meto įvykiai Europoje neabejotinai turi tarptautinių pasekmių, o Europai savo ruožtu poveikį daro tarptautiniai įvykiai. Ekonomika, skola, finansai, prekyba, valiutų santykiai ir t. t. – visi šie aspektai yra glaudžiai tarpusavyje susiję. Ypač svarbu paminėti dar glaudesnes abipus Atlanto vandenyno esančių šalių ekonomines sąsajas (bent jau taip manyta iki 2009 m.). Tačiau šiandieninė padėtis rodo, kad JAV ekonomika atsigauja, tuo tarpu Europoje – recesija. Tai iš dalies lėmė skirtingos ekonominės mąstysenos mokyklos bei skirtingi JAV Federalinei rezervų sistemai ir ECB patikėti vaidmenys.

5.2 Todėl apskritai visai pasaulio ekonomikai būtinos veiksmingesnės tarptautinės struktūros (TVF, Pasaulio bankas, TDO ir PPO), kurioms būtų suteikti didesni įgaliojimai priimti sprendimus siekiant stiprinti **pasaulinį valdymą**. Būtina labiau sustiprinti Didžiojo dvidešimtuko (G20) struktūrą, kad ši grupė galėtų priimti įpareigojančius sprendimus, pavyzdžiui, ji galėtų įsteigti pasaulio vystymosi klausimams skirtą „Ekonomikos ir socialinių reikalų komitetą“, taikyti fiskalines paskatas, kontroliuoti valiutų santykius, mažinti diskriminaciją prekybos srityje, taip pat sustiprinti ECB įgaliojimus.

5.3 **Pasaulio mastu sukauptų santaupų** perteklius. Ekonomikos augimas yra ištis svarbus ir kitiems pasaulio kraštams. TVF įspėjimas, kad Europa, siekdama sumažinti valstybių skolas ir biudžeto deficitą, turi įgyvendinti papildomas ekonomikos augimo skatinimo priemones, yra savalaikis ir pagrįstas. Pasaulio mastu yra sukaupta perteklinių santaupų, kurioms nerandama investavimo galimybių. Faktiškai, privataus kapitalo fondai

nesugebėjo rasti, kur investuoti beveik 2 000 milijardų JAV dolerių⁽¹¹⁾. Pagrindinis Norvegijos valstybinis turto fondas šiuo metu mažina Europos investicijoms skirtą lėšų dalį nuo daugiau nei pusės savo biudžeto iki dviejų penktadalių⁽¹²⁾. 2011 m. pagrindinis Azijos valstybinis investicinis fondas *China Investment Corporation* patyrė nuostolių dėl investicijų privataus kapitalo rinkoje, savo privataus kapitalo vertybinių popierių portfelį sumažino nuo pusės iki ketvirtadalio savo turto ir ieško ilgalaikių investicinių galimybių ne privačiame, o viešajame sektoriuje⁽¹³⁾.

6. Europos Sąjungoje vykdomi veiksmai

6.1 **Europos finansinio stabilumo fondas (EFSF) ir Europos stabilumo mechanizmas (ESM)**. Vos tik prasidėjus krizei, kuri vėliau virto spekuliaciniais išpuoliais prieš eurą ir nebuvo imtasi jokių veiksmų prieš spekuliuotojus, Europos Sąjunga bandė reaguoti įvairiose srityse. Nors tai nėra sprendimas krizei įveikti, tačiau valstybių gelbėjimo fondo sustiprinimas suteikiant jam bankinės veiklos licenciją yra nors ir riboto poveikio, tačiau veiksmingos priemonės pavyzdys, kaip galima padėti valstybėms, kurioms ne dėl jų kaltės gresia bankrotas, kovoti su vertybinių popierių ir obligacijų spekuliacija.

6.2 Kitas ramstis – **bankų sąjunga**. Išsaugoti bendrą valiutą turinčią erdvę ir septyniolika skirtingų finansų ir obligacijų rinkų ilgalaikėje perspektyvoje yra praktiškai neįmanoma, ypač po to, kai krizė išryškino nacionalinių susiskaldymą. Todėl bankų sąjunga tampa būtinu ir prioritetiniu elementu siekiant užtikrinti rizikos abipusiskumą, indėlininkų apsaugą, įskaitant „likvidavimo procedūrą“, atkurti pasitikėjimą sistema, kuri nustojo veikti, visose šalyse grąžinti į apyvartą verslo kreditus atsižvelgiant į jais suinteresuotų gyventojų skaičių, o ne į bankų dydį, tokiu būdu išvengti grynųjų pinigų nutekėjimo į mažiau rizikingomis laikomas šalis ir sumažinti palūkanų normų skirtumus. Be to, bankų sąjunga sumažintų sistemine riziką ir atsieti valstybės skolą nuo bankų. Šioje srityje taip pat negalima pamiršti, kad įvedus eurą bankų sistemos išliko atskiros, o tai yra rimtas trūkumas. Iš principo taip yra todėl, kad kai kuriose stipriose šalyse didelę bankų sistemos dalį sudaro valstybiniai bankai.

6.3 Taikomas priemonės papildoma **Europos bankų priežiūra**. Tai Europos Sąjungos kompetencija, kurią tiesiogiai vykdo viena institucija. Kad būtų galima parodyti Europos suteikiamą didelę pridėtinę vertę, būtina skatinti didesnę bankų veiklos skaidrumą ir užkirsti kelią interesų konfliktams ir nesąžiningai praktikai, pavyzdžiui, manipuliavimui LIBOR palūkanų normomis. EESRK palankiai vertina pasiūlymą sukurti Europos centrinio banko valdomą bendrą priežiūros mechanizmą, kuris apimtų visą euro zoną ir kuriuo galėtų pasinaudoti visos valstybės narės⁽¹⁴⁾.

⁽¹⁰⁾ Martin Feldstein ir Milton Friedman teigimu: „Dėl euro galėtų kilti politinė įtampa tarp pinigų sąjungos valstybių narių ir galiausiai susidarytų prielaidos naujiems konfliktams, galbūt net kariniams.“

⁽¹¹⁾ *Bain & Company* 2012 m. ataskaita dėl pasaulinės privataus kapitalo rinkos (*Global Private Equity Report for 2012*).

⁽¹²⁾ *Reuters* (2012 m.). Norvegijos valstybinis turto fondas – 610 milijardų JAV dolerių – ketina sumažinti savo investicijas Europoje, 2012 m. kovo 30 d.

⁽¹³⁾ http://www.upi.com/Business_News/2012/07/25/Chinas-sovereign-wealth-fund-reports-loss/UPI-38111343274421/#ixzz2AcHV3HNp

⁽¹⁴⁾ OL C 11, 2013 1 15, p. 34.

6.4 EESRK teigiamai vertina naują Vienakrypčių piniginių sandorių (angl. *Outright Monetary Transactions*) programą, pagal kurią Europos Centrinis Bankas, siekdamas sustabdyti spekuliaciją ir sumažinti valstybių išleistų skolos vertybinių popierių (obligacijų), taigi ir euro, pajamingumo skirtumą, gali supirkti vyriausybės obligacijas antrinėse rinkose. Ši programa, kartu su kitomis nestandartinėmis pinigų politikos priemonėmis (kokių būta ir praityje), priimtomis siekiant suvaldyti finansų krizę, Europos Centriniam Bankui atnešė daug permainų, nepaisant to, kad jos atitinka Sutarties nuostatas ir yra žingsnis teisinga linkme. Vis dėlto, ir šiuo atveju tai tik techninės, problemos neišsprendžiančios priemonės, kurios vyriausybėms ir Europos Sąjungai suteikia daugiau laiko imtis būtinų veiksmų.

6.5 Europos Centrinis Bankas

6.5.1 Europos Centrinio Banko tikslas – „palaikyti kainų stabilumą“. Kad galėtų tai padaryti, jis turi išsaugoti savo politinę nepriklausomybę, t. y. jis negali „siekti gauti ir nepriima jokių nurodymų“ iš valstybių narių vyriausybių arba Europos Sąjungos. Toks statusas yra teisingas, nepaisant to, kad Sutartis paveda Tarybai užduotį sudaryti susitarimus dėl euro ir ES nepriklausančių šalių valiutų keitimo kurso ⁽¹⁵⁾. Kai tokių susitarimų sudaryta nėra arba laikotarpiais tarp tokių susitarimų, Europos Centrinis Bankas turėtų priimti atsakomybę už valiutų keitimo kurso politiką. Europos Centrinis Bankas turi ir antrinių tikslų, pavyzdžiui, prisidėti prie finansinio stabilumo, net jeigu jo veiksmai krizės laikotarpiu yra susaistyti pagrindinio tikslo, nes jie dažniausiai būna susiję su būtinybe atkurti veiksmingą pinigų politikos poveikio mechanizmą ir tokiu būdu išlaikyti visų euro zonos šalių finansinį stabilumą.

6.5.2 Kalbant apie kainų tendencijas, kyla klausimas, ar teisinga Mastrichto sutarties infliacijos kriterijų grįsti trijų sėkmingiausių ES, o ne euro zonos šalių infliacijos vidurkiu.

6.5.3 Apskritai, Europos Centrinio Banko kompetencijos sritis yra labiau ribota nei kitų centrinių bankų. Visų pirma, jis neturi įgaliojimų remti ekonomikos augimo ir užimtumo, kaip JAV Federalinė rezervų sistema, nors abiejų institucijų vykdoma pinigų politika yra panaši. Tačiau tarp JAV (kur veikia centralizuota mokesčių sistema) ir Europos Sąjungos esama esminių biudžeto politikos įgyvendinimo skirtumų. Be to, šiandien Europos Centrinio Banko atliekama **paskutinio skolintojo** (angl. *lender of last resort*) funkcija apsiriboja bankų sistema ir neapima vyriausybių (ES vadovybės), kaip daroma „nacionalinėje“ aplinkoje, t. y. tai, kas turėtų būti įmanoma baigus kurti ekonominę ir pinigų sąjungą. Taip ir bendrą pinigų politiką Europos Centriniam Bankui įgyvendinti yra sunkiau, nes euro zonos šalių ekonomika yra labai skirtinga ir nesuderinama be taisomųjų Europos Sąjungos priemonių.

6.5.4 Vis dėlto, teigiamas dalykas yra tai, kad **euro zonos „vientisumo“ principas** paskatino Europos Centrinį Banką paskelbti eurą „neatsaukiamu“, ir, kaip matėme, sudarė jam sąlygas po sunkios kovos patvirtinti priemones, kuriomis siekiama sumažinti įvairių valstybių skolos palūkanų normų skirtumus, nes atsirado galimybė supirkti obligacijas antrinėse rinkose. Šiam procesui, šalia ekonomikos augimo atgaivinimo, reikia „europinio“ skolos grąžinimo plano, kuris papildytų atskirų valstybių narių planus ⁽¹⁶⁾.

6.5.5 Tai bent padeda sumažinti konkurencijos iškraipymą nustatant valstybės skolos ir investicijų finansavimo palūkanų normas: dar ir šandien tai vienintelis ir tikrasis aspektas, lemiantis pajamingumo skirtumą, kuris didina jau esantį disbalansą, įskaitant mokėjimų disbalansą.

6.5.6 EESRK, be kita ko, mano, kad būtina persvarstyti **Europos Centrinio Banko** ir Europos Sąjungos **nustatomas sąlygas**. Visiškai nepriimtina užtikrinti bankų likvidumą už labai žemas palūkanų normas nenustatant jokių sąlygų, pavyzdžiui, dėl lėšų paskirties. Bent jau dalis tokių lėšų turėtų būti skirta investicijoms; tuo atveju, kai Europos Centrinis Bankas (pagal vienakrypčių piniginių sandorių) superka valstybės skolos obligacijas, atitinkamoms šalims nustatomos labai griežtos sąlygos. Tokios sąlygos visų pirma yra pateisinamos principu, kad reikia reaguoti į „rinkos“ dėsnius, nors ji yra iškreipta ir nesąžininga, anoniminė ir labai greitai veikianti, ir iš tiesų labai nepanaši į tikrą rinką ⁽¹⁷⁾. Europos Sąjunga negali sau leisti žaisti šio žaidimo, būtent krizės metu nustatyti ekstremalias taupymo priemones ir griežtas sąlygas piliečiams bei įmonėms ir laikytis neutralios pozicijos dėl investuotojų ir (arba) spekuliuotojų, kurie slepiasi už investicinių bankų ir tarptautinių investicinių fondų, jei neminėsime atveju, kai Europos Centrinio Banko pirmininkas atkakliai gynė eurą kritiškiausiais puolimo momentais.

6.5.7 Veikiau reikėtų, kad Europos Centrinio Banko veiksmai vienodomis sąlygomis paremtų skirtingų šalių ekonomiką, siekdamas sumažinti esamus iškraipymus ir disbalansus jau nustatytomis priemonėmis, kol bus išspręsti dabartinių ECB įgaliojimų ir ES politinio deficito klausimai. Pavyzdžiui, kai kuriose euro zonos šalyse būtų galima atgaivinti tarpbankinę rinką nustatant Europos Centriniam Banke laikomiems vienadieniems indėliams neigiamas palūkanų normas.

6.5.8 Vis dėlto EESRK ir toliau yra įsitikinęs, kad remiantis jo pasiūlymu **skolos** klausimą ⁽¹⁸⁾ reikia spręsti nedelsiant, ir kad norint pasiekti šį tikslą Europos Centrinis Bankas ir Taryba privalo imtis veiksmų.

⁽¹⁶⁾ OL C 143, 2012 5 22, p. 10.

⁽¹⁷⁾ „Rinkos netarnauja liaudžiai, o veikia prieš ją. Mūsų užduotis – įskiepyti rinkoms ir finansų sektoriui socialinės ekonomikos solidarumo dvasią,“ – Vokietijos kanclerė Angela Merkel.

⁽¹⁸⁾ OL C 143, 2012 5 22, p. 10.

⁽¹⁵⁾ SESV 219 straipsnis.

6.5.9 Komitetas mano, kad EBC sprendimai turėtų būti skaidresni. Pavyzdžiui, siekiant padidinti euro zonos nacionalinių bankų valdytojų atsakomybę, būtų tikslinga apsvarstyti ECB valdytojų tarybos posėdžių balsavimo rezultatų skelbimą. Tai paskatintų juos priimti sprendimus, kurie remtųsi bendromis euro zonos ekonominėmis sąlygomis, o ne jų nacionalinių ekonomikų vystymusi.

6.5.10 Dar viena problema, į kurią reikėtų atkreipti dėmesį, susijusi su ECB valdančiosios tarybos balsavimo sistema⁽¹⁹⁾, ir visų pirma turint omenyje balsavimo teisės ir finansinio valstybių narių įnašo neatitikimą. Su tokia problema jau susidurta taikant mokėjimo sistemą pagal Europos stabilumo mechanizmą (ESM) ir ji gali kilti ateityje, pavyzdžiui, bankų sąjungos srityje.

7. Europos Sąjungos ekonomikos ateitis. Ekonominė ir socialinė sąjunga – ekonomikos augimas ir darbo vietų kūrimas

7.1 EESRK laikosi nuomonės, kad **ekonomikos atgaivimas turi būti skatinamas ekologinėmis ir socialinėmis investicijomis**⁽²⁰⁾ ir yra įsitikinęs, kad šiam tikslui pasiekti vien tik stabilumo nepakaks, nes ekonomikos atgaivimas priklauso nuo įmonių ir vartotojų pasitikėjimo. Atsižvelgiant į mažus privačiojo sektoriaus lūkesčius ir nepanaudojamus gamybos pajėgumus, įmonės negali būti tikros, kad dabartinės investicijos ateityje bus pelningos. Jeigu ir piliečiai savo ruožtu nėra įsitikinę, kad galės išsaugoti ar rasti darbo vietą, jie yra linkę taupyti arba mažinti savo asmenines skolas, o ne leisti pinigų. Kuo aukštesnis nedarbo lygis, tuo daugiau žmonių negali sau leisti išlaidų.

7.2 Todėl, siekiant atkurti įmonių ir piliečių pasitikėjimą, ekonomikos atgaivimas turi būti grindžiamas investicijomis, remiantis JAV naujojo kurso (angl. *New Deal*) programos pavyzdžiu⁽²¹⁾. Šiuo tikslu Europos investicijų bankas pagrindinius kriterijus patvirtino dar Amsterdamo specialiojoje veiklos programoje (1997 m.), kurioje nustatyti įgaliojimai skatinti sanglaudą ir konvergenciją sveikatos, švietimo, miestų atnaujinimo, aplinkos ir transeuropinių tinklų srityse.

7.3 Kaip nurodyta 5.3 punkte, **pasauliniu mastu sukauptų perteklinių santaupų išleidimas į apyvartą** yra pasiekiamas tikslas. Kai kurie investiciniai fondai iš tiesų ieško ilgalaikių projektų, į kuriuos galėtų investuoti kituose pasaulio kraštuose sukauptą santaupų perteklių. Tai abipusiai naudinga ir trečiųjų šalių investuotojams, ir Europos ekonomikai. Tokiomis aplinkybėmis svarbų vaidmenį gali suvaidinti dvi „giminingos institucijos“, priklausančios Europos investicijų banko grupei, t. y. EIB (Europos investicijų bankas) ir EIF (Europos investicijų fondas).

⁽¹⁹⁾ 2003 m. kovo 21 d. Europos Vadovų Tarybos sprendimas.

⁽²⁰⁾ Žr. 1997 m. Amsterdamo Europos Vadovų Tarybos rezolucijos 9 punktą ir 1997 m. Liuksemburgo neeilinės Europos Vadovų Tarybos 37–40 punktus.

⁽²¹⁾ OL C 143, 2012 5 22, p. 10.

7.4 Dėl šios priežasties EIB pasirašytojo kapitalo didinimas – teigiamas dalykas. Siekiant atgaivinti ekonomiką gali būti labai naudingos ir projektų obligacijos. Tačiau euroobligacijomis būtų gerai vadinti Europos Sąjungos investicijoms paskolintas pasaulio perteklines santaupas, nors labai tikėtina, kad rinkose jos bus žinomos sutrumpintu pavadinimu kaip „*€ obligacijos*“. Reikėtų paminėti, kad kai kurių valstybių vyriausybės nepritaria *euroobligacijoms*, tačiau taip yra dėl neteisingai suprantamos jų paskirties: euroobligacijos, kurių reikia ekonomikos augimui palaikyti, painiojamos su *Sąjungos obligacijomis*, skirtomis skolai stabilizuoti⁽²²⁾.

7.5 Nuo pat pradžių EIF nurodo, kad jis galėtų leisti Europos obligacijas, skirtas ilgalaikėms socialinėms investicijoms⁽²³⁾ finansuoti, jeigu būtų padidintas jo pasirašytasis kapitalas, kurio dabartinis lygis yra gana žemas – maždaug 3 milijardai eurų, ir tokiu atveju nereikėtų keisti Sutarčių⁽²⁴⁾. Nė viena iš didžiųjų valstybių narių, taip pat ir priklausančių euro zonai, į savo valstybės skolą neįtraukia iš EIB gaunamo finansavimo, tokia pati tvarka turėtų būti taikoma ir EIF skiriamoms lėšoms. EIF išleistos obligacijos, kaip ir EIB obligacijos, gali būti garantuojamos finansuojamų projektų pelnu.

7.6 **Novatoriški produktai ir rinkų kūrimas.** Komitetas, be kita ko, laikosi nuomonės, kad ES privalo įgyvendinti neurtalesnę inovacijų politiką. XX amžiaus 8-ajame dešimtmetyje pramonės politika tapo nebemadinga, nes vyriausybės negalėjo „teikti pirmenybės tam tikros veiklos vykdytojams“ arba „nacionaliniams rinkos lyderiams“. Tačiau manome, kad yra svarbių priežasčių šiam požiūriui persvarstyti⁽²⁵⁾.

7.7 Be to, pirma, neintervencinė politika nebūtinai yra teisinga. Praeityje tokia politika paskatino nesėkmingas investicijas finansų sektoriuje. Antra, būtina imtis dar ryžtingesnių iniciatyvų klimato kaitai sustabdyti. Trečia, itin daug

⁽²²⁾ Ten pat ir žr. priedą.

⁽²³⁾ Stuart Holland (1993 m.), „Europinė būtinybė: ekonominė ir socialinė sanglauda paskutiniajame XX amžiaus dešimtmetyje“ (*The European Imperative: Economic and Social Cohesion in the 1990s*), pratarmę parašė Jacques Delors, Notingamas, *Spokesman Press*.

⁽²⁴⁾ Europos investicijų fondo įstatų 2 straipsnio 2 punkte nurodoma, kad „fondas gali vykdyti skolinimosi operacijas“. Iš esmės, fondas patvirtino, kad jis galėtų leisti obligacijas, jeigu visuotinis susirinkimas priimtų paprastą sprendimą ir būtų patvirtintas pasirašytojo kapitalo padidinimas, kaip neseniai buvo padaryta EIB. Vis dėlto, jeigu ES ketina pripažinti obligacijų leidimo svarbą tiek siekiant finansuoti ekonomikos atgaivinimui skirtas socialines investicijas, tiek ir išleidžiant į apyvartą pasauliniu mastu sukauptų santaupų perteklių, svarbu tokį sprendimą patvirtinti oficialiau. Iš esmės sprendimą galėtų patvirtinti Europos Vadovų Taryba įgyvendindama Sąjungos „bendrąją ekonominę politiką“, skirtą ekonomikos atgaivinimui finansuoti, o ne tik ECOFIN taryba, ir, prireikus, patvirtinimas galėtų būti suteiktas glaudesnio bendradarbiavimo pagrindu, kaip buvo padaryta dėl neseniai priimto pasiūlymo dėl finansinių sandorių apmokestinimo, kuris taip pat gali turėti makroekonominės svarbos.

⁽²⁵⁾ Philippe Aghion, Julian Boulanger ir Elie Cohen. „Pramonės politikos persvarstymas“ (*Rethinking Industrial Policy*). *Bruegel Policy Brief*, 2011 m. balandžio mėn.

technologinių projektų, pristatomų pagal bendrąsias programas, atmetami ne todėl, kad jie yra netinkami, bet dėl nuosavų lėšų stygiaus, o šią problemą būtų galima išspręsti naudojantis **Europos rizikos kapitalo fondu**, finansuojamu iš obligacijų leidimo. Ketvirta, besiformuojančios rinkos ekonomikos šalys galėjo skatinti įvairių nacionalinių rinkos lyderių veiklą ir šioje srityje pasiekė labai įspūdingų rezultatų ⁽²⁶⁾.

7.8 Investicijų finansavimas paverčiant perteklines santaupas *euroobligacijomis* turėtų būti prieinamas visoms valstybėms narėms. Jis turėtų **kompleksiškų privalumų** makroekonominio, **socialinio, užimtumo ir politinio požiūriu**, o tai reiškia, kad reikia **kurti „stipresnę Europą“**, nors dabartiniu metu į tokią idėją rinkėjai ir kai kurių šalių vyriausybės žiūri vis skeptiškiau.

7.9 **Ekonomikos augimas taip pat gali padėti užtikrinti didesnę stabilumą.** Remiantis EIB veiklos principu, pagal kurį už obligacijas gaunamos lėšos nebūtinai turi būti susietos su valstybės skola, už *euroobligacijas* gaunamomis lėšomis finansuojant ekonomikos atsigavimą būtų lengviau sumažinti valstybių skolas ir išlaisvinti nacionalines fiskalines pajamas, kurias būtų galima skirti biudžeto deficitui sumažinti arba jį išlaikyti nedideliu, tuo pačiu metu išsaugant pagrindines socialines išlaidas. Šiuo tikslu šalys ir Eurostatas turėtų apibrėžti bendrus parametrus ir kriterijus, pagal kuriuos būtų teisingiau ir geriau vertinami duomenys.

7.10 Be to, neatsižvelgta į tai, kad „išstūmimo efektui“ (angl. *crowding out*) reikalingas **visiškas** užimtumas. Kadangi šiuo metu daugumoje valstybių narių fiksuojamas aukštas nedarbo lygis, EIB ir EIF projektų obligacijų finansavimas – atskiras arba bendras – gali sudaryti sąlygas privataus sektoriaus investicijų, pajamų ir darbo vietų susikaupimui (angl. *crowding in*) pasiekiant trigubą investicijų multiplikatoriaus, ir teigiamą fiskalinių multiplikatorių efektą, kadangi užtikrinamos tiesioginės ir netiesioginės mokestinės įplaukos ⁽²⁷⁾.

7.11 Atsižvelgdamas į sunkumus, kuriuos patiria kai kurios šalys, ypač Graikija ir Kipras, EESRK rekomenduoja persvarstyti ES trejeto reikalaujamą trumpalaikį struktūrinį pertvarkymą įvertinant šių šalių ilgalaikes perspektyvas po to, kai Viduržemio

jūros rytinėje dalyje buvo atrasti didžiuliai naftos ir dujų telkiniai, kurie dar beveik nepradėti eksploatuoti ⁽²⁸⁾.

8. Europos Sąjungos politinė ateitis

8.1 EESRK yra įsitikinęs, kad Europos Sąjungai nepakanka laikas nuo laiko atliekamos paprastos „techninės apžiūros“. ES negali palikti nuo Maastrichto laikų susidariusios tuštumos ir nespresti su euru susijusių problemų, kurių sudėtingumą parodė krizė kartu išryškindama didžiulius vidinius trūkumus, visų pirma demokratijos „deficitą“ ⁽²⁹⁾. Būtina Europos kūrimo procesui suteikti naują tikslą, kad Europos idėja išliktų gyvybinga.

8.2 EESRK laikosi nuomonės, kad bendra valiuta bus tvari tik tuo atveju, jei pavyks pasiekti euro zonos šalių ekonominių pajėgumų konvergenciją. Šiuo tikslu reikia imtis ekonominių ir politinių priemonių. Todėl būtina politinė sąjunga, kuri padaro skirtumus priimtinus ir sudaro sąlygas, kai reikia, perduoti dalį stiprių regionų turto silpniesiems užtikrinant skaidrų ir demokratišką sprendimų priėmimo procesą ir naują šalių solidarumo formą ⁽³⁰⁾.

8.3 Dabartinės krizės sąlygomis vėl prisiminti ankstesnieji europiečių skirtumai. Vėl daroma klaida ir žvalgomasi atgal, atgaivinami prasimanymai ir stereotipai, kuriuos manėme išnykus, tarsi griežto taupymo priemonės ir skola būtų apsirikimas, o ne abiejų „pusių“ vyriausybių klaidų padarinys. Būtent todėl sunkumų patiriančios šalys negali užkrauti joms tenkančios atsakomybės Europos Sąjungai (arba Vokietijai) už tai, tačiau lygiai taip pat turtingesnės šalys negali ignoruoti fakto, kad joms euras atnešė daugiau naudos, iš dalies kitų šalių sąskaita, nes nebuvo ekonominės pusiausvyros. Todėl Europos tautoms reikia **naujų politinių, kultūrinių ir komunikacinių gebėjimų**, duosiančių neabejotinos abipusės naudos, kaip dar senais laikais siūlė vokiečių poetas Friedrich Hölderlin ⁽³¹⁾, įkvėptas Graikijos kultūros.

8.4 Turime padaryti kokybinį šuolį. Būtina **susieti** ne tik visų šalių ekonomiką, bet ir politiką bei **SUVERENITETĄ**. Reikia diskutuoti ne apie kuriamos Europos „modelį“, o veikiau apie mums reikalingas priemones, t. y. veiksmingas, demokratines ir skaidrias priemones, leidžiančias priimti sprendimus, sukurti bendrą gerovę ir **suvienyti**, o ne skaldyti **Europos žmones**.

⁽²⁶⁾ *The Economist* (2012 m.), „Valstybinio kapitalizmo iškilimas. Sparčiai besivystančių šalių naujas modelis“ (*The Rise of State Capitalism: The Emerging World's New Model*). Specialus reportažas, 2012 m. sausio 21–27 d.

⁽²⁷⁾ Blanchard, Blot, Creel ir kiti, tyrimai Prancūzijos ekonominės konjunktūros stebėsenos centrui (*Observatoire Français des Conjonctures Économiques*).

⁽²⁸⁾ Tokiomis aplinkybėmis visiškai nepriimtinas ES trejeto reikalavimas, kad Graikija parduotų užsienio bendrovėms savo nacionalinės naftos įmonės kontrolinį akcijų paketą ir gautų tik 50 milijardų eurų pelną. Graikijos piliečiai teisingai mano, kad šis sandoris naudingas rinkoms, tačiau ne jiems. Todėl EESRK rekomenduoja Europos Vadovų Tarybai pavesti Komisijai persvarstyti Graikijos prašomą atlikti trumpalaikį struktūrinį pertvarkymą įvertinant išskirtines pajamas, numatomas gauti ilgalaikėje perspektyvoje.

⁽²⁹⁾ „Pirmą kartą Europos Sąjungos istorijoje esame demokratijos griovimo liudininkai,“ – Jürgen Habermas.

⁽³⁰⁾ „Valstybė negali vykdyti veiksmų, kurie būtų žalingi kitai euro zonos šaliai,“ – Mario Draghi.

⁽³¹⁾ „<...> nes mes užmezgėme dialogą ir mes išklausome vienas kito“, iš eilėraščio „Taikos šventė“, Friedrich Hölderlin, poetas, 1770–1843 m.

8.5 Dėl tų pačių priežasčių EESRK mano, kad klausimas, keisti **Sutartį** ar jos nekeisti, yra neteisingas. Akivaizdu, kad tai priklauso nuo to, ką dar reikia padaryti siekiant baigti kurti Europos pinigų sąjungą. Vis dėlto, daugelį mūsų pasiūlymų galima įgyvendinti nekeičiant Sutarties (ekonomikos augimas, skola ir pan.), kitiems pasiūlymams pakaktų sustiprinto bendradarbiavimo. Tačiau svarbiausia – pasiekti tikslą ekonomikos, euro ir ES piliečių gerovės vardan. Sutartis – tai tik priemonė. Tai būtina žmonėms kuo geriau išaiškinti ir įtraukti juos į sprendimų priėmimo procesą tiek tiesiogiai, tiek ir pasitelkiant Europos Parlamentą ir nacionalinius parlamentus.

8.6 EESRK laikosi nuomonės, kad euro zona turi išteklių **savo pačios ateičiai apsaugoti**: didesnė politinė integracija, mažiau dirizmo, socialinė rinkos ekonomika, siekiant atgaivinti augimą ir darbo vietų kūrimą ir sukurti **politinę, ekonominę ir socialinę Sąjungą**.

9. Integracija ar dezintegracija?

9.1 Jeigu nesiimsime šio papildomo žingsnio, krizė su dabartinėmis jos sprendimo priemonėmis gali sukelti euro zonos, taigi – ir visos ES, dezintegraciją. Net jei tai yra reikalinga, negalima vykdyti vien tik griežto taupymo ir lėšų mažinimo politikos, pavyzdžiui, skolos mažinimo politikos. Būtina imtis ir kitokių priemonių (didinti paklausą šalyse skolintojose) ir remtis vidiniu solidarumo principu. Reikia, kad atitinkamų šalių piliečiai suprastų, kad jų šalių biudžeto perteklius susidarė iš kitų šalių skolos ir kad išpuoliai prieš eurą nėra susiję su skolos dydžiu⁽³²⁾, nors ją ir būtina mažinti. Tačiau pietinių valstybių piliečiai privalo raginti savo vyriausybes konsoliduoti valstybės skolą, tinkamiau valdyti nacionalinį biudžetą, užkirsti kelią lėšų švaistymui ir vengimui mokėti mokesčius, mažinti mokesčius, skatinti ekonomikos augimą, darbo vietų kūrimą, savo sistemų produktyvumą ir konkurencingumą ne įgyvendinant pavienes reformas, bet užtikrinant didesnę solidarumą ir vykdant kitokią Europos Sąjungos ir Europos Centrinio Banko ekonominę politiką⁽³³⁾.

9.2 Priešingu atveju nė viena šalis negalės sumažinti savo skolos ir konsoliduoti nacionalinio biudžeto. Šiuo tikslu reikia **sušvelninti taupymo priemones** ir keisti ekonominę politiką. Kitaip rizika gali didėti. Šioje srityje mums gali padėti istorinės pamokos⁽³⁴⁾. Turime sukurti naujas integracijos perspektyvas – pozityvios integracijos, o ne negatyvios, žalingos ir priverstinės.

9.3 Reikia turėti omenyje, kad šiandieną Europoje niekas nėra saugus, apsaugotas nuo pavojų, net jeigu ir susidarė nenormali padėtis. Iš tiesų, kai kurių šalių ekonomikos augimas, kuriam palankias sąlygas sudarė ir euras, ir ES institucijų silpnumas suteikė galimybę Vokietijai, stipresnei valstybei, Europoje atlikti pagrindinį vaidmenį, kuriam dažnai nepritaria „periferija“, ypač pietinės šalys, tačiau ne tik jos. „Tai kitiems kelia nerimą“ (H. Schmidt), ypač atsižvelgiant į tai, kaip šitas vaidmuo suvokiamas. Todėl būtina imtis veiksmų tokiam suvokimui pakeičti⁽³⁵⁾.

9.4 EESRK nuomone, Europoje šiuo metu, kaip atrodo, dominuoja egoizmas ir nacionaliniai interesai, lyg susidurtume su „**interesų utopija**“. Įsivyravo ekonomistinis požiūris, į antrą planą nustumdamas vertybes, kurios buvo Europos kūrimo ir gyvavimo pagrindas: susiformavo savanaudiška nesolidari Europa. Pastarųjų laikų įtampa kelia riziką, kad piliečių ir vyriausybių požiūryje įvyks pavojingas **Europos Sąjungos „psichologinis žlugimas“**, kuriam būtina užkirsti kelią išklaušant be arogancijos ir imantis konkrečių sprendimų.

9.5 **Esame kryžkelėje**: Europos ekonomikos ir socialinių reikalų komitetui kyla klausimas, kaip įmanoma, kad su Europos – pirmaujančios pasaulio ekonomikos – kūrimu susiję vėlavimai ir abejonės gali lemti Graikijos, jos principų lopšio, žlugimą, nors ekonominiu požiūriu ji yra itin mažas vienetas⁽³⁶⁾; iš šios šalies piliečių ir įmonių reikalaujama pasiaukojimo, tačiau nėra nustatyta nei pagalbos ekonomikos augimui plano, nors tai vienintelis būdas skolai grąžinti, nei plano, kaip sumažinti Graikijos ir Europos tam tikros dalies gyventojų socialines kančias. Kyla klausimas, ar tokios Europos tikėjimės?

2013 m. gegužės 22 d., Briuselis

Europos ekonomikos ir socialinių reikalų komiteto
pirmininkas

Henri MALOSSE

⁽³²⁾ Pavyzdžiui, Ispanijos skola (68,5 proc. BVP) yra mažesnė negu Vokietijos (81,2 proc. BVP). 2011 m. Eurostato duomenys.

⁽³³⁾ 1956 m. P. H. Spaak komiteto ataskaitoje pripažįstama, kad skirtingo efektyvumo ekonomikų integracija gali padidinti struktūrinius, socialinius ir regionines skirtumus, todėl kaip atsvarą būtina įgyvendinti bendrą struktūrinę, socialinę ir regioninę politiką.

⁽³⁴⁾ 1933 m.: po 1929 m. krizės Vokietijos kanclerio Heinrich Brüning vykdytos defliacijos politikos padariniai.

⁽³⁵⁾ „Mums nereikia vokiškos Europos – mums reikia europietiškos Vokietijos,“ – H. Kohl.

⁽³⁶⁾ 2 proc. ES BVP.